

Národopisci a sociokulturní antropologové v měnícím se českém prostředí*

ZDENĚK UHEREK**

Vrátíme-li se k textu Ernesta Gellnera „Antropologie a Evropa“ [Gellner 1994] nebo k úvodním pasážím knihy Chrise Hanna *The Skeleton at the Feast. Contribution to East European Anthropology* [Hann 1995], upoutají nás popisované vývojové posuny v konceptualizaci Východu a Západu v Evropě a jejich souvislosti s mocenskými a ekonomickými ambicemi evropských elit. Z textů je patrné, že v novověké Evropě vznikalo, zanikalo a někdy dodnes přežívá velké množství výrazných ekonomicky, nábožensky nebo politicky artikulovaných předělů, které působily na evropské myšlení, vytvářely špatně překonatelné hranice, ale někdy poskytl i prostor pro plodné syntézy. Oba zmíněné texty mohou též evokovat představu, jak se manipulovalo s pojmy Východ a Západ v dlouhodobém časovém horizontu. Někdy vytváření polarit Východ a Západ připomene práci s koncepty divočství a civilizace, příroda a kultura, city a rozum, kdy ono divoké, přírodní a živočišné je připisováno Východu, zatímco ono racionální, umírněné a civilizované Západu.

Pokud vezmeme v úvahu Kuhnovu představu o vědeckých teoriích jako o myšlenkových schématech vznikajících konsenzuálně na základě dohody vědecké obce o tom, co je v rámci uznávaných paradigmat relevantní [Kuhn 1997], pak je obzvláště ve vztahu k antropologické obci logické, že jako určující hraniční předěl, na němž se vědci shodnou, budou uvažovat ten, který si členové vědecké obce sami nesou ve svých zkušenostních datech a který nejen podstatně ovlivnil jejich aktéry, ale také je samotné. Je to předěl vytvořený železnou oponou, předěl mezi nyní již bývalými socialistickými státy a západní Evropou, přestože bychom jinak vytvořených předělů mohli stanovit celou řadu.

Uvedená hranice byla po roce 1989 redefinována jako hranice mezi postkomunistickými transformujícími se státy a západní Evropou a vytvořila dva velké bloky států, které před pádem komunismu neexistovaly. Byly zde sice země, jejichž vlády hovořily o tom, že budují socialistické nebo komunistické zřízení, ale postavení jednotlivých socialistických či komunistických států se vůči Západu i sobě navzájem podstatně lišilo. Byly zde satelity Sovětského svazu, státy Varšavské smlouvy (jejich postavení však také nebylo stejné – v jiném postavení bylo například Rumunsko a Polsko, v jiném Československo), vedle toho však napří-

* Text vychází z dat analyzovaných v rámci výzkumného záměru EÚ AV ČR Z90580513.

** Veškerou korespondenci zasílejte na adresu: PhDr. Zdeněk Uherek, CSc., Etnologický ústav AV ČR, Na Florenci 3, 110 00 Praha 1, e-mail: uherek@eu.cas.cz.

klad Jugoslávie nebo Albánie. Také politika jednotlivých západoevropských zemí vůči nim a sobě navzájem nebyla zdaleka jednotná. Dobře situaci vystihla Claire Wallace, která v polovině 90. let v jednom ze svých textů charakterizovala středoevropské státy a transformující se státy Pobaltí a Balkánu jako nárazníkové pásmo. Co se západní Evropy týče, realisticky konstatovala, že nová situace nastala po otevření hranic s bývalým komunistickým blokem západní Evropu sjednotila jako nikdy před tím [Wallace, Chmouliar, Sidorenko 1996]. Její konstatování o konceptuální nejednotě před rokem 1989 dokumentuje i historka, která se stala jednomu z mých známých, který přibližně v roce 1980 navštívil Velkou Británii. Ptali se ho, odkud je, a on odpověděl: „Můžete hádat, z jednoho socialistického státu.“ „Aha,“ rozzářili se, „z Francie.“

Pocit jednoty a jasně definované hranice spolu souvisejí. Představu o státech se společnou minulostí, jež se nyní společně transformují, přebírají někdy i Východoevropané, kteří pocit jednotného bloku před rokem 1989 i po něm stěží mohli prožívat. Před rokem 1989 se komunistické státy vzájemně mocensky ohrožovaly, okupovaly, uskutečňovaly proti sobě ekonomické blokády a po roce 1989 svoje nerovné postavení mohly jejich mocenské elity opět prožít, když jednaly o přidružení k NATO a později k Evropské unii. Jinak hranici Západ-Východ vnímají Češi, jinak Chorvaté, jinak Ukrajinci a jinak Rusové.

Komunismus trval relativně krátce, v řadě středoevropských států přibližně 40 let. Od jeho evropského konce uplynulo již 17 let. Zdá se však, že období označovaná jako postkomunistická nebo transformační budou možná svojí délkou období komunismu konkurovat, a proto považují za rozumné se dále věnovat Hannovu podnětu zaměřit se i na jiné temporality, než je postsocialistická přítomnost [srov. Hann 2007]. Na jedné straně by bylo třeba, jak říká Hann, zařadit současné období do širších historických souvislostí historickou retrospektivou, jednak, domnívám se, by bylo třeba hledat i v současnosti mnohem více než transformaci socialistické minulosti.

Hovoříme-li o postkomunismu nebo o sociální transformaci, proklamujeme těmito označeními, že období, jež prožíváme, je specifické především tím, že navazuje na dobu, která výrazně ovlivnila naše životy, a jak pojem transformace naznačuje, svou výrazností nebo epičností období komunismu, z něhož se společnosti transformují, zastihuje dobu současnou. Domnívám se, že pro charakterizování současnosti se jedná již o označení zavádějící. Spíše odpovídá pohledu z vnějšku, snad ze západní Evropy, jejíž obyvatelé až do roku 1989 komunikovali se státy za tehdejší železnou oponou relativně málo. Z hlediska každodennosti současných Východoevropanů je situace vnímána pravděpodobně rozdílně. Přinejmenším generace osob do 25 let má již osobní zkušenost s komunistickou minulostí státu, v němž žije, minimální. Z empirických výzkumů Jiřího Černého, Markéty Sedláčkové a Milana Tučka pak lze vysoudit, že v roce 2001 a 2003 lidé v České republice vnímali rok 1989 jako výrazný historický přelom, ale dále vývoj chápali jako v podstatě ustálený, lineární. Vážili pozitiva a negativa situace před a po roce 1989 a jejich názory na transformaci (tedy období po roce 1989)

se výrazně lišily se vzděláním a profesí. Často ani od vstupu České republiky do Evropské unie neočekávali velké změny, neboť se domnívali, že už proběhly [Černý, Sedláčková, Tuček 2004].

V České republice navazuje období transformace na období normalizace (už i to zní komicky), jež bylo charakteristické tím, že po rozsáhlých komunistických čistkách společnost, slovy spisovatele Šimečky, ustrnula, znehybněla [Šimečka 1990]. Zatímco pro západní badatele, jak ukazuje například Katherine Verdery, měl život za „železnou oponou“ zvláště před první návštěvou nádech mystičnosti a připadal jim fascinující [Verdery 1996: 8], mohl signalizovat nebezpečí, temnotu a podivné spiknutí, které zdálky působí dobrodružně a dynamicky, z hlediska každodenního života člověka v socialistické společnosti se spíše jednalo o nudu, provinčnost, nedostatek rozhledu, kontaktů a letargii. Oficiální kulturní produkce byla vesměs podprůměrná a vzdělanější vrstvy obyvatelstva žily i tehdy z kulturního importu stejně jako v současné době, pouze s tím rozdílem, že dodávky tohoto importu se snažil stát kontrolovat a tento import, vzhledem k tomu, že socialistický konzument byl odtržen od producenta, nabýval jiných významů. Slovy Leszka Dzięgiela se jednalo o státem kontrolovaný nedostatek [Dzięgiel 1998]. Dovolil bych si proto vyslovit tezi, že období komunismu nebylo v mnoha ohledech tak kulturně výrazné, abychom celé další epochy považovali za jeho transformování, kompenzování, překonávání a nehledali přímo v nich výrazné charakteristické rysy. Stálým odvoláváním se na překonávání komunismu se spíše odhaluje nízká kreativita autorů z východní Evropy, kteří neumí hledat a nacházet v událostech současné významy. Jako by se zbavovali odpovědnosti za sociální diagnostiku současnosti, jež se pod nálepkou postkomunismu stává jen odleskem minulosti.

Souhlasím s Chrisem Hannem, že o období komunismu, na něž se odvoláváme, sociálně antropologická literatura téměř mlčí, že k tomuto období nebyla vytvořena ucelená teorie a že teoretická literatura k postkolonialismu je mnohem bohatší. V obecně antropologické literatuře nenacházíme ani jednoznačnou odpověď na otázku, zda socialismus, či komunismus, lze chápat jako specifický sociální systém, zda se nejedná prostě o diktaturu, která může být na základě víry ve spravedlivější sociální řád vytvořena kdekoli, ať již v Karibiku nebo na Sibiři, ať již ve společnosti s feudálním systémem nebo ve vyspělé evropské kapitalistické zemi, a její perzistence spočívá nejen v totalitním uspořádání a naději na lepší budoucnost (která se však brzy vytrácí), ale i v tom, že ze systému přerodělování profituje relativně velké množství lidí. Otázka, co vlastně socialismus či komunismus byl a kam ho zařadit, se diskutovala již v Hannově sborníku *Socialism: ideas ideologies and local practice* [Hann 1993] na počátku 90. let a od té doby diskuse nepokročila o mnoho dále.

Absence autoritativních textů o socialismu, či komunismu, má řadu příčin. Vedle toho, že jej zřídka mohli kvůli kontrole informací renomovaní badatelé studovat zevnitř a v jeho průběhu, je další příčinou i to, že data vytvořená přímo během tohoto období v socialistických státech jsou obtížně použitelná. Teorie,

na níž byl socialismus budován, neodpovídá reálnému jednání lidí, postavení jednotlivých skupin neodpovídá úloze, kterou ve společnosti hrály, ekonomická data nekorespondují s osobními prožitky běžného občana, zprávy žurnalistů nezachycují celé velké kategorie událostí, volební výsledky neodrážejí politickou orientaci obyvatel atd. Za této situace se každodennost skutečně dá rekonstruovat především z vyprávění, jak preferuje Chris Hann, a důležitým pomocníkem a znalcem reálií se stává národopisec, sběratel, který v mnohaleté perspektivě studoval svoji lokální společnost a její praktiky. Národopisci, o nichž hovoří Chris Hann, jsou však alespoň v České republice početně velmi slabí, nalezneme je zejména v lokálních muzeích, skanzenech nebo archivech a vůbec nesoupeří se sociálními antropology a etnology, kteří přebývají v organizacích, kde se vytvářejí texty, teorie a kde kvete mezinárodní spolupráce. Ti se o svoji převahu s žádnými národopisci už dávno nemusí dělit a nikdy se s nimi o moc ve vědách o člověku a kultuře nemuseli utkat, protože národopisci, které má na mysli Chris Hann, se v Čechách dostali do marginálních pozic již v době komunismu.

Národopis vycházející z detailní terénní regionální znalosti venkovské kultury byl v českém prostředí na vrcholu v období od 90. let 19. století do 30. let 20. století. V této době se rozvíjel jako akademická disciplína a současně měl početné příznivce v amatérské sběratelské obci. Akademické špičky, které dávaly národopisu ideové podněty, byly velmi často, obzvláště na přelomu 19. a 20. století, současně nejen národopisci, ale i zdatnými odborníky ještě v další vědní disciplíně, která měla stabilizovanou metodologii a kvalitní akademické záze-
mí. Byly mezi nimi vůdčí osobnosti historie, resp. kulturní historie, jako například Čeněk Zíbrt (1864–1932), archeologie, jako Lubor Niederle (1865–1944), literární vědy, jako Jiří Polívka (1858–1933), muzikologie, jako Otakar Hostinský (1847–1910), a dalších vědních disciplín. Řada z nich studovala na zahraničních univerzitách a inspiraci pro národopisné aktivity čerpala především ze stejného akademického prostředí, z něhož zkušenostně vycházel Franz Boas, totiž z německých akademických kruhů, případně ze světa, odkud vycházel Bronislaw Malinowski, tedy z rakouského imperiálního prostředí.

Český národopis byl ve své podobě přelomu 19. a 20. století především přepracovaným německým akademickým importem. V Čechách se v této z Němeca importované podobě dobře institucionalizoval jako všude tam, kde převládla etnokulturní koncepce národa. Oslovoval špičkové odborníky v oblasti společenských věd, lidi vysoce kulturně vzdělané. Jenom ti totiž mohli hledat a objevovat paralely mezi vysokou slohovou kulturou a kulturou lidových vrstev, spojovat z nich koherentní řetězce a na rozkrývání zákonitostí lidové tvorby používat nástroje, které doposud sloužily pouze k teoretickému uchopování vysoké, elitní slohové kultury. Kvalifikovaně studovat lidovou architekturu byl schopen jen vzdělaný architekt, lidovou hudbu jen vzdělaný muzikolog, lidovou slovesnost literární vědec. Hledat paralely mezi vysokou a nízkou kulturou a aplikovat na kulturu venkovské společnosti jazyk vědy znamená tuto vysokou kulturu dobře znát, být v ní odborníkem a umět ji teoreticky uchopit.

Aplikací jednotlivých specializací vysoké kultury na detailně poznanou lidovou kulturu vznikal národopis, jehož zaměření se lišilo od zaměření koloniální antropologie. Tvůrci národopisu nebyli ovlivněni nacionalismem, oni nacionalismus sami formovali, konstruovali ideu národa. V oblasti kultury rušili stavovské přehradu tím, že tvorbě těch nejvyšších i nejnižších vrstev přiřazovali rovnocennou hodnotu. Jednalo se o určitý typ kulturního relativismu, nešlo však o relativizaci hodnotových soudů o kultuře jednotlivých etnik, ale jednotlivých sociálních vrstev, které měly tvořit jeden národ.

Z jinak vytvářené vazby blízkého a vzdáleného u koloniálních sociálních antropologů a u národopisců vzniká i odlišné zaměření národopisu a antropologie. Zatímco koloniální antropologie se snažila alespoň v základních rysech porozumět odlišným kulturám, národopisci se snažili části národní kultury, kultuře venkovských vrstev, kterou považovali za svou vlastní, přiřadit jiné místo ve spektru kulturních hodnot. Studovali jazykové projevy lidových vrstev nikoli proto, aby byli schopni se s vesničany dorozumět, jako to dělali antropologové, ale aby zhodnotili jejich slovesný projev. Národopisci nepotřebovali studovat klasifikační pojmy příbuzenství a strukturu rodiny jako sociální antropologové, to vše dobře znali, vždyť mnozí z nich z venkova pocházeli, ale chtěli ukázat, jaké hodnoty a normy vesničané v rodině uplatňovali. Národopisce nezajímala problematika sociálního učení jako sociální antropology, neboť děti vesničanů navštěvovaly stejné školy jako jejich vlastní děti, z náboženství vesničanů jim připadaly zajímavé předkřesťanské zvyky a pověry, které ve městech vymizely, jinak na náboženství vesničanů pro národopisce nebylo nic zajímavého, neboť vesničané byli křesťany jako národopisci a na jejich návštěvách kostela neshledávali nic pozoruhodného. Také mocenské vztahy ve vesnici, které fascinovaly v jinoetnickém prostředí koloniální sociální antropology, nebyly pro národopisce české vesnice nijak zajímavé. Řídily se univerzálními právními předpisy a normami jako celý stát. Zato lidové umění, svátky a slavnosti, lidové písně a tance byly pro národopisce fascinující a zaznamenáníhodné, neboť ukazovaly osobitost vesničanů, jejich tvůrčí schopnosti, estetické cítění a další hodnoty, pro které si městské vrstvy cení tvůrce vysoké slohové kultury, mezi níž a vesničany byla až doposud budována nepřekonatelná stavovská hranice.

Zájmové spektrum národopisců se tedy vzdalovalo zájmovému spektru sociálních a kulturních antropologů, přestože společné ideové zázemí lze vysledovat nejen u Bronislawa Malinowského nebo Franze Boase, ale i u celé řady národopisně orientovaných badatelů, v českém prostředí například u Lubora Niederleho nebo později Karla Chotka (1881–1967), autorů, jejichž společné monografie jsou dodnes fascinujícími díly.¹

¹ Zejména mám na mysli společnou monografii Chotka a Niederla *Moravské Slovensko* [Chotek et al. 1918] a dále sérii Chotkových monografií k Moravskému Horácku. Těž názvy některých samostatných Chotkových prací znějí velmi současně, například jeho *Ethnické rozdíly v anthropologii dítěte se zřetelem k Slovensku* [Chotek 1922], přestože v nich není přesně to, co by si současný sociální antropolog představoval.

Tematicky a metodologicky se sociální a kulturní antropologie s národopisem začne logicky sblížovat ve chvíli, kdy antropologové začnou praktikovat *at home anthropology*, nebo ve chvíli, kdy antropolog překročí elementární stupeň porozumění jiným kulturám a začne řešit problematiku hodnot a významů. Naopak národopisci si začnou klást podobné otázky jako sociální antropologové ve chvíli, kdy svá společenství začnou studovat z většího historického odstupu, jako je tomu u historické antropologie. V současné době je například informace o struktuře a funkcích rolnické rodiny 18.–19. století relevantní, zatímco badatelům 19. století připadala méně zajímavá.

Setkávání sociálních a kulturních antropologů s národopisci, jak o něm hovoří Chris Hann, tedy považuji za zajímavé, přínosné a každopádně si nemyslím, že by se mělo jednat o setkávání skupin lidí sobě diametrálně vzdálených. Problémem však je, jak již bylo řečeno, že národopisců alespoň v České republice ubylo a jsou spíše dostupní v regionálních pracovištích než v akademických institucích. Jejich redukce za komunistického režimu byla důsledkem toho, že původní národopisci vesnice zpravidla nebyli prokomunističtí, ale byli tradiionalističtí, nacionalističtí, případně panslavističtí, byli podporovateli agrárních stran, někdy obdivovatelé T. G. Masaryka apod. Stali se proto po roce 1948 terčem kritiky jednak státních a stranických orgánů, jednak nastupující generace etnografů a folkloristů, která se v duchu tehdejších představ o úloze společenských věd začala ve velké míře věnovat jiným tématům, a pokud vesnici, tak spíše přeměňám ve smyslu přijetí socialistických hodnot a norem. Z venkovského prostředí sice vznikaly odborné práce, nebyly však již tak početné. Zajímavé byly například některé studie Jiřiny Svobodové týkající se měnícího se vztahu obyvatel vesnice k půdě v souvislosti s kolektivizací [Svobodová 1973] nebo práce Zdeňka Salzmann a Vladimíra Scheuflera *Komárov*, která je monografií české zemědělské obce [Salzmann, Scheufler 1974].

Etnografové za komunismu sice převzali nová témata, obtížně se však vyrovnávali s otázkou metodologie. Velmi často se snažili s větším či menším úspěchem aplikovat metody výzkumu tradiční vesnice na témata dělníků, industriální společnosti a městské kultury. Marxismus většinou aplikovat v etnografických studiích nedovedli, a tak používali spíše evolucionistické postupy, které jsou marxismu relativně blízké historickou retrospektivou a prací se stadii společenského vývoje. Velmi často rezignovali na teoretickou práci. Byli spíše popisní, empiričtí, zaměřeni na dílčí témata.

Zatímco generace 50. let byla školena původními národopisci venkova s teoretickým rozhledem a zázemím, na dalších generacích etnografů se již často projevovaly stopy společenské izolace a malých kontaktů se světovými trendy vědy. Jejich zaměření mělo s původními idejemi národopisného hnutí společného již málo. Jejich věda byla retrospektivně orientovaná a využívala jen zřídka synchronní metody, které na západě vystřídaly evolucionismus.² Stav české

² Poněkud jiná byla v tomto ohledu situace u etnografů zaměřených na každodenní kultu-

etnografie a zejména její izolovanost od světových trendů kritizoval na počátku 90. let antropolog Ladislav Holý [Chorvátová 1991] a o rámcovou analýzu situace české etnografie za komunismu se pokusilo několik autorů. Krátce po společenských změnách v roce 1989 uskutečnili stručnou bilanci Vanda Jiříková a Zdeněk Mišurec [Jiříková, Mišurec 1991] a snad nejznámější kritický text pochází od Davida Scheffela a Josefa Kanderta [Scheffel, Kandert 1994]. Podnětný je též příspěvek k období 1953–1963 Lydie Petráňové [Petráňová 2000], zajímavý je text Olgy Skalníkové [Skalníková 2005] a Petra Skalníka [Skalník 2005]. Ke komplexnějšímu zpracování problematiky však zatím nedošlo.³

Vzhledem k pozitivistickým a historizujícím tendencím českého národopisu do roku 1989 nepřekvapuje, že ihned po sociálních změnách nastává pokus o rychlou změnu výzkumných metod. První generace etnografů po roce 1989, která se již označovala jako sociální nebo kulturní antropologové, se velmi často snažila být interpretativní, ahistorická, kulturně relativistická a protievolucionistická. Byla výrazně kritická vůči národopiscům a nacionalistické národopisce tradiční venkovské kultury frekventovaně ztotožňovala s etnografy komunistické éry. Tato reakce ovšem českou sociální antropologii světovému dění přibližovala jen částečně. Zatímco britská a ještě více francouzská antropologie začínaly stále více kalkulovat s historií a snažily se hledat syntézu synchronních a diachronních metod, nová postkomunistická antropologická generace začala bojovat s historismem a evolucionismem. Zatímco světový trend začal směřovat ke snaze vybalancovat kulturně relativistické stanovisko s koncepty univerzálních hodnot a s koncepty vývoje, v České republice v 90. letech dozrávala řada důsledných kulturních relativistů. Zatímco světová produkce hledala kompromis mezi popisem a interpretací, v České republice jsme se začali setkávat s interpretacemi bez jakýchkoli pravidel, a především bez popisu.⁴

Kritika této první generace antropologů po roce 1989 se soustředila na národopisce. Bylo to velmi pohodlné, neboť národopisci nikde nebyli, a nemohli se tudíž bránit. Dav rozzlobených sociálních antropologů nadšeně zaháněl neexistujícího protivníka, oslavoval svá vítězství a své nezdary mohl svalovat na to, že jim národopisci opět uškodili. Byla to bezpečná a až dojemně dětinská hra. Situace se začala měnit až na konci 90. let 20. století zejména s nástupem gene-

ru a folkloristů studujících slovesné, hudební, taneční a divadelní projevy lidových vrstev. Etnografové využívali především historické retrospektivy, zatímco ve folkloristických rozbořech se po celou komunistickou éru významně uplatňoval strukturalismus.

³ Dobrým záchytným bodem pro další analýzu by mohla být pečlivě zpracovaná studie Lydie Petráňové a Františka Bahenského Institucionální základna českého národopisu v letech tzv. budování socialismu a profilace hlavních periodik [Petráňová, Bahenský 2002], v níž se překvapivě ukazuje relativně vysoký podíl publikací připravených českými autory za socialismu na základě studia mimoevropského terénu.

⁴ Nebylo však tomu na všech pracovištích. V Etnologickém ústavu AV ČR například zakázky výzkumu cizineckých a romských komunit zadávané státními a mezinárodními institucemi stimulovaly řešitele ke kombinovanému kvantitativnímu a kvalitativnímu výzkumu a detailní deskripci [Uherek 2002, 2004].

race se systematickou interakcí se zahraniční antropologií. Tito studenti se po půlroce nebo roce pobytu v zahraničí vraceli do České republiky a zpravidla se začali zajímat o český národopis, resp. etnologii a měli zájem na témata historie české etnografie, resp. národopisu psát seminární nebo diplomové práce. Bylo to logické, neboť jejich české odborné zázemí a jeho historie bylo v zahraničí téma, které jejich kolegy zajímalo a jehož popisem a interpretací mohli být čeští studenti přínosní (většinou je ovšem toto nadšení pro historickou retrospektivu za čas opustilo).

Kompatibilita české antropologie se zahraničními trendy se pravděpodobně zvyšuje. Nic to však nemění na situaci, že národopisci jsou vzácní. V českém prostředí to tak pravděpodobně již zůstane. Národopisci nejsou a nebudou, budou jen dobří a špatní antropologové v terénu. Národopisci jim nebudou ani škodit, ale také ani pomáhat. Současný rozmach *at home anthropology* však zajisté přinese rehabilitaci celé řady postupů již neexistujících národopisců a pravděpodobně též potvrdí, že antropologický a národopisný přístup si tak vzdáleny nebyly. Kvalitní antropologická terénní práce přinese i data takového typu, jaká sbírali národopisci.

ZDENĚK UHEREK působí jako vedoucí oddělení etnických studií a zástupce ředitele Etnologického ústavu AV ČR. Zabývá se výzkumem migrací, kontaktními situacemi a přeměnami etnicity. Studoval české enklávy v Bosně a Hercegovině, na Ukrajině, v Kazachstánu, cizinecké komunity v České republice a migrace Romů z České republiky a Slovenska. Externě přednáší na FF UK, FF ZČU a FF UPCE především antropologii města, teorii etnicity a teorii migrací.

Literatura

- Černý, J., M. Sedláčková, M. Tuček. 2004. *Zdroje utváření skupinových mentalit v České republice po roce 1989*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Dziegiel, L. 1998. *Paradise in a Concrete Cage*. Daily Life in Communist Poland. An Ethnologist's View. Kraków: Arcana.
- Gellner, E. 1994. „Antropologie a Evropa.“ *Český lid* 81 (2): 89–94.
- Hann, C. (ed.). 1993. *Socialism: ideals, ideologies, and local practice*. London: Routledge.
- Hann, C. 1995. *The Skeleton at the Feast*. Contribution to East European Anthropology. Canterbury: University of Kent.
- Hann, C. 2007. „Rozmanitě časové rámce antropologie a její budoucnost ve střední a východní Evropě.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 43 (1): 15–30.
- Chotek, K. 1922. *Etnické rozdíly v anthropologii dítěte (se zřetelem k Slovensku)*. Bratislava, Turčianský Svätý Martin: Filozofická fakulta Univerzity Komenského.
- Chotek, K., L. Niederle, F. A. Slavík, J. Húsek. 1918. *Moravské Slovensko*. Praha: Národopisné museum Československé.
- Chorvátová, L. 1991. „Rozhovor s prof. Ladislavom Holým.“ *Slovenský národopis* 40 (3–4): 350–351.

- Jiříkovská, V., Z. Mišurec. 1991. „Příspěvek k vývoji české etnografie a folkloristiky a Národopisné společnosti československé při ČSAV po únoru 1948.“ *Národopisný věstník československý* VIII (50): 5–35.
- Kuhn, T. S. 1997. *Struktura vědeckých revolucí*. Praha: OIKOYMENH.
- Petráňová, L. 2000. „Lid, národ a český národopis v letech 1953–1963.“ Pp. 305–322 in A. Kostlán (ed.) *Věda v Československu v letech 1953–1963. Práce z dějin vědy. sv. I.* Praha: AV ČR.
- Petráňová, L., F. Bahenský. 2002. „Institucionální základna českého národopisu v letech tzv. budování socialismu a profilace hlavních periodik.“ Pp. 185–209 in M. Holubová, Z. Salzmann, V. Scheufler. 1974. *Komárov: a Czech Farming Village*. New York: Holt.
- Scheffel, D., J. Kandert 1994. „Politics and Culture in the Czech Ethnography.“ *Anthropological Quarterly* 67 (1): 15–23.
- Skalník, P. 2005. „Czechoslovakia: From Národopis to Etnografie and Back.“ Pp. 55–86 in C. Hann, M. Sárkány, P. Skalník (eds.). *Studying Peoples in the People's Democracies. Socialist Era Anthropology in East-Central Europe*. Münster: LIT Verlag.
- Skalníková, O. 2005. „The Foundation of the Czechoslovak Academy of Sciences in 1952 and Its Importance for Czech Národopis.“ Pp. 171–181 in C. Hann, M. Sárkány, P. Skalník (eds.). *Studying Peoples in the People's Democracies. Socialist Era Anthropology in East-Central Europe*. Münster: LIT Verlag.
- Svobodová, J. 1973. „Význam vlastnictví půdy v životě vesnice v období kolektivizace.“ Pp. 5–111 in Z. Polednová, J. Šťastná, J. Svobodová. *Vesnice I. Důsledky ekonomických změn ve způsobu života*. Praha: ČSAV, Ústav pro etnografii a folkloristiku.
- Šimečka, M. 1990. *Obnovení pořádku*. Brno: Atlantis.
- Uherek, Z. 2002. „Historie etnologie nejen podle T. S. Kuhna: minulost, současnost a oddělení etnických studií.“ Pp. 129–156 in M. Holubová, L. Petráňová, J. Woitsch (eds.). *Česká etnologie 2000*. Praha: Etnologický ústav AV ČR.
- Uherek, Z. 2004. „Use of social science research on migration policy in the Czech Republic.“ *International Social Science Journal* 56 (179): 101–113.
- Verdery, K. 1996. *What Was Socialism and What Comes Next?* Princeton: Princeton University Press.
- Wallace, C., O. Chmouliar, E. Sidorenko. 1996. „The Eastern Frontier of Western Europe: Mobility in the Buffer Zone.“ *New Community* 22 (2): 259–286.